

BEGIN EENS MET ...

Het Fluweelpootje

Marijke Nauta, Hansenstraat 70, 2316 BM Leiden

Waar en wanneer

Het paddestoelenseizoen is dit jaar kort en op veel plaatsen niet zo goed geweest. Toch is er momenteel ondanks de reeds meerdere malen opgetreden nachtvorst nog genoeg te vinden buiten. Sommige soorten kan men zelfs de hele winter door aantreffen. Het Fluweelpootje dat goed tegen vorst kan, is er een van.

Het Fluweelpootje staat meestal in bundels bij elkaar, en groeit op loofhout. Meestal zijn dit stronken, hoewel soms de soort wel wordt aangetroffen op dode delen van levende bomen. Deze paddestoel behoort tot de groep van paddestoelen die leven van dood plantaardig materiaal, de saprophyten. Diverse boomsoorten worden genoemd als gastheer, maar ik vind hem het vaakst op langs de weg staande knotwilgen. Deze soort is in vrijwel het hele land algemeen, maar schijnt bij voorkeur voor te komen in gebieden met kleiige bodem.

De naam Fluweelpootje slaat op de steel, die fluwelig aandoet door de zeer korte stevige beharing. De Latijnse naam is *Flammulina velutipes*, waarbij *velutipes* fluwelige poot betekent en *Flammulina* slaat op de 'vlamkleurige' hoed.

Wat is er te zien

Allereerst beschouwen we het uiterlijk van de paddestoel. Alle met het blote oog of eenvoudige loupe waarneembare kenmerken worden de **macroscopische kenmerken** genoemd. Nu zal ik u niet vermoeien met een uitgebreide beschrijving van deze soort, maar een korte karakterisering is hier wel op zijn plaats.

Het is een niet zo grote paddestoel (de doorsnede van de hoed is tot zo'n 5 cm) met een iets gebogen hoed (deze vorm noemt men convex) met een goud- tot okergele kleur, die in natte toestand vetzig tot zelfs erg slijmig is. De steel is vrij stevig, niet zo lang (tot zo'n 5 cm lang en circa 5 mm dik), meestal ongeveer dezelfde kleur als de hoed tot iets donkerder, vooral naar de basis. Zoals gezegd is de steel geheel fluwelig behaard.

Naast de macroscopische kenmerken heeft een paddestoel **microscopische kenmerken**. Dat zijn de kenmerken waarvoor men een microscoop nodig heeft. Van deze paddestoel zullen we een stukje lamel (=plaatje), de hoedhuid, en een stukje steelhuid bestuderen.

Van de **lamel** kunt u met een fijn pincet een stukje afhalen, dat u in een van tevoren klaargelegd objectglas met een druppeltje vloeistof legt. Als vloeistof kan water worden gebruikt, of, met name bij gedroogde paddestoelen, een 5 % Kaliloog-oplossing (KOH) of een oplossing van Ammoniak in water (NH₄OH). Neus-druppelflesjes zijn erg handig om de vloeistoffen in te bewaren. Dit druppeltje vloeistof moet u al van tevoren op het objectglas te hebben gedaan, aangezien, als u eerst een stukje lamel op een glaasje legt en er een druppeltje bijdoet de

vloeistof snel verontreinigd raakt met sporen van allerlei kunne doordat sporen mee terug worden gezogen. Een dekglasje erop, een klein tikje, de overbodige vloeistof afzuigen met liefst een filtreerpapiertje langs alle zijden van het dekglas en klaar is uw preparaat.

En wat is er te zien? De sporen van een Fluweelpootje zijn doorzichtig, vrijwel ongekleurd, dunwandig, en glad. De lengte is ca. 6-11,5 μm , en de breedte is ongeveer 3-4 μm (1 μm = 1/1000 mm). In de figuur is te zien hoe ze eruit zien.

Behalve de sporen die in grote getale rondrijven zijn er met een beetje goede wil rijpe volwassen basidiën te zien, de cellen waarop de sporen worden gevormd. Deze zijn bij deze soort vrij klein en onopvallend. Er zijn vier uitsteeksels, de sterigmata, te zien. Hierop worden de sporen gevormd (zie figuur). Aan de basis van de basidiën is meestal een 'bultje' te zien, een *gesp* genoemd. Een volgende keer zal op het hoe en waarom van gespen worden ingegaan.

Verder zijn er op de rand (snede) van de lamel nog langere, uitstekende cellen te zien die vaak een enigszins lichtgele tot -bruine wand bezitten: de *cheilocystiden*. Bij deze soort zijn op de snede zowel sporevormende cellen als steriele cellen aanwezig: de snede is fertil (i.t.t. steriel). Ook op het lamelvlak zijn overigens die steriele cellen aanwezig, ongeveer van dezelfde vorm, de *pleurocystiden*.

Van de hoedhuid kan een dwarsdoorsnede worden gemaakt. Deze soort heeft een dikke slijm laag, waardoor het met vers materiaal slecht snijden is. Beter kunt u eerst een exemplaar laten drogen. Een dwarsdoorsnede van de hoedhuid maken gaat aldus: neem een paddestoel in de hand zodat u tegen de hoed aankijkt. Eerst een partje uit de hoed snijden (taartpuntje) tot het centrum van de hoed. Dan met een scherp scheermesje dunne plakjes van de zijkant van het 'taartpuntje' snijden, dus loodrecht op het hoedoppervlak. Het is niet erg als de coupes te dik worden, blijft snijden en vroeg of laat krijgt u een mooie dunne dwarsdoorsnede.

De hoedhuid blijkt te bestaan uit onduidelijk verlopende rechtop staande hyfen (celstrengen) die ingebed liggen in een gelatineuze massa (dit hoedhuidtype heet een *ixotrichoderm*). Een mooie tekening hiervan is te vinden in Bas, 1983. Andere hoedhuidtypen zijn o.a. te vinden in de 'Glossary' van de *Flora agaricina neerlandica* (Bas & al, 1988, pag. 63).

Tussen deze hyfen en boven de hoedhuid uitstekend vinden we bruinwandige cellen die ongeveer de vorm van haren hebben: de *pileocystiden* (*pileo* slaat op hoed). Deze zijn ook in slechte dikke dwarsdoorsnedes al duidelijk te zien, en ze zijn in de figuur weergegeven.

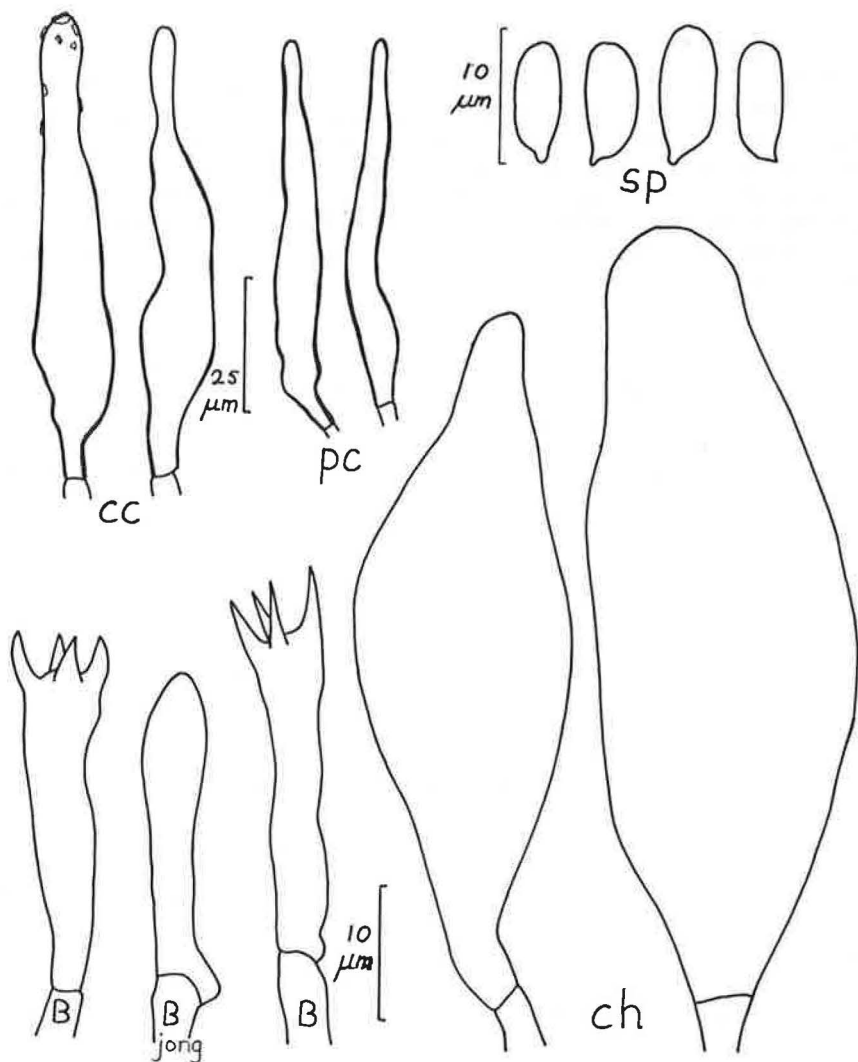
Van de steelhuid is een met een scheermesje van het oppervlak gesneden dun stukje al voldoende. Duidelijk zijn de meestal bruine haren te zien, de *caulocystiden*. In de figuur is weergegeven hoe ze eruit zien.

Mocht u overigens denken dat er maar een soort Fluweelpootje bekend is, dan moet ik u uit de droom helpen. In Nederland zijn nu drie soorten van dit geslacht *Flammulina*, een zeldzame soort uit kalkgraslanden die bij of op Kattedoorn staat (*Flammulina ononidis*), en naast de hierboven genoemde soort nog *Flammulina fennae*, met een veel blekere hoed en kleinere sporen dan het Fluweelpootje. Voor verdere bijzonderheden verwijs ik naar Bas, 1983.

LITERATUUR

Bas, C., 1983. *Flammulina* in Western Europe. *Persoonia* 12(1):51-66.

Bas, C., Th.W. Kuyper, M.E. Noordeloos & E.C. Vellinga, 1988. *Flora agaricina neerlandica*. vol. 1. Rotterdam.

Figuur. *Flammulina velutipes*. SP=sporen, CC=caulocystiden, PC=pileocystiden, CH=cheilocystiden, B=basidiën.